

RADOVI
Zavoda za znanstveni rad
HAZU Varaždin

UDK 005.44:27:299.4
Izvorni znanstveni članak
Original Scientific Paper

.....
IVAN KOPREK
Fakultet filozofije i religijskih
znanosti, Sveučilište u Zagrebu
ikoprek@ffrz.unizg.hr

Primljeno: 23. 04. 2022.
Prihvaćeno: 26. 09. 2022.
DOI: 10.21857/m3v76t5jzy

BUDUĆNOST I GLOBALNE VREDNOTE. FRA BONO Z. ŠAGI ZAGOVARATELJ I PROMICATELJ "KRŠĆANSKOGA HUMANIZMA"

Perspektiva budućnosti koja ispušta iz vida dimenziju slobodnoga, novoga, iznenađujućega, a oslanja se samo na proračunljive zakonitosti, ostaje prekratka, zapravo - nepotpuna. U suvremenome svijetu - zbog svega što je u zahuktalom procesu globalizacije postignuto na polju znanosti, tehnologije, gospodarstva - za budućnost je prema fra Boni Šagiju važno doseći "etički konsenzus" – prije svega oko zajedničkih vrednota. Riječ je o idealima "kršćanskoga humanizma": o dostojanstvu ljudske osobe, slobodi, pravdi, miru i ljubavi među ljudima i narodima.

Ključne riječi: globalizacija; kršćanski humanizam; etika; globalne vrednote.

1. UVOD

Bilo da je riječ o znanosti, tehnici, politici pa i o filozofiji i teologiji/religiji – danas se rado (i na razne načine) govori o vrednotama: ponekad kao predviđanje i nagađanje, ali i naslućivanje, čak i "prorokovanje". Svi ti načini govora u sebi nosveći ili manji stupanj nesigurnosti.

Može biti sablažnjivo, gotovo na crti gruboga skepticizma – osobito za znanost – ako ustvrdimo da se o budućim događajima ne mogu postavljati nikakve istinite tvrdnje. Empirijski duh, zahtjevi egzaktnih znanosti, praktičnost i drugi pravci tehničke civilizacije budućnost prebacuju u tlapnje ili iluzije vremena. S druge pak strane isti će prirodoznanstvenici reći da im je upravo zadaća da u fizičkim zbivanjima prirode pronađu one zakonitosti koje im dopuštaju praviti predviđanja na kojima se zasnivaju te znanosti. Pritom će se, ponekad neodgovorno, a gotovo uvijek s velikom nadom, pozivati (pa i oslanjati) na buduću napredak. Sutra bi, u smislu znanosti, trebalo biti bolje od jučer.

Činjenica je da je čovjek vremenski ukliješten između jučer i sutra, između prošlosti i budućnosti. Ne može se od te dvije vremenske dimenzije otrgnuti. Bezdan prošlosti povezan je s površinom njegove sadašnjosti.

Čovjekova prisutnost u sadašnjosti ne može biti autentična bez dosljednosti prema prošlosti i angažiranja prema budućnosti. Time njegova egzistencija postaje točkom najnapetije dinamičnosti. Život i djelovanje postaju kao neki životni vratak. Bez takvog zaokruženoga zahvata u život i djelovanje nema životne autentičnosti. Mora se naći neki most, neki premost dinamične naravi između egzistencije u sadašnjosti (prošlosti) i budućnosti.

Ako se u sadašnjosti (prošlosti) sprema budućnost, budućnost je već na neki način u sadašnjosti kao u svojem izvoru ili uzroku. U sadašnjosti kao da se realizira pravo na budućnost, ukoliko se postavljaju premise, uzroci iz kojih, govoreći i prema redovitom tijeku zbivanja, mora uslijediti budućnost. Ipak, pogriješili bismo ako bi budućnost zamislili kao bezuvjetni zaključak jednoga logički izgrađenog silogizma. Sve što nije sada realno u nama, što ne doživljujemo, što nije dio stalne egzistencije, prebacuje se u radijus bezbrojnih mogućnosti.

Istina je da se i o budućnosti može govoriti u nekim kategorijama; i budućnost je podvrgnuta nekoj sistematici. I ta nam sistematika diktira različiti stav prema tome koliko sadašnjost sadrži realnu podlogu, odnosno koliko sadašnjost „nameće“ ili otkriva kao nužnost buduće događaje.¹

¹ Odo MARQUARD, *Zukunft braucht Herkunft. Philosophische Essays, Mit einem Nachwort vom Franz Josef Wetz*, 2020., 236.

Očito je da će budućnost nužno donijeti ono što je sadržano u nužnim, od prirode određenim zakonima, npr. u fizičkim zakonima. Redovito će budućnost donositi i ono što je sadržano u osnovnim etičkim zakonima - npr. da ubojstvo neće nikad biti pojedincu dopušteno i sl. U prostoru čovječje samoodredivosti vrlo malo se može predvidjeti, osim spomenutih osnovnih načela etičkog vrednovanja u apstraktnom stanju, jer u konkretnoj situaciji čovjek može učiniti svakojako zlo.

Općenito govoreći čovjek današnjice nije potpuno ovladao svim zakonima prirode, niti može sa sigurnošću predvidjeti što će čovjek budućnosti činiti, niti može znati kako će nastupiti razni drugi faktori zbivanja skriveni u velikom i uvijek zatvorenom sistemu prirodnih snaga. Zato čovjek u strahu i nadi anticipira budućnost i ubacuje se u nju prilagođujući prema njoj svoje sadašnje življenje. U tom kontekstu je fra Bono zabilježio: "Sadašnji strah i nada tjeraju nas da na neki način budućnost anticipiramo. Zato u toj, toliko nejasnoj sadašnjosti treba zapaziti i istaknuti one ideje koje bi mogle pokrenuti novu duhovnost(...)"²

Nema sumnje da i današnje vrijeme sveopće krize od nas traži određenu viziju budućnosti. Za budućnost su nam potrebni optimizam, ali i vjera koja, kako reče fra Bono, pretpostavlja određenu *duhovnost*. Kada se, dakle, govori o budućnosti o kojoj treba govoriti ne radi se o (gotovo) nepromjenljivim zakonitostima po kojima se zbivanja ravnaju - kako je to slučaj u iskustvenim znanostima. Ovdje je riječ o budućnosti koju sebi gradi sam čovjek, svojom duhovnošću: to će reći slobodnom voljom, mogli bismo zaključiti: svojom hirovitom prirodom, koja nije tako kruto i stalno određena kao ostala priroda.

U svakom slučaju perspektiva budućnosti koja ispušta iz vida dimenziju duhovnoga, slobodnoga, novoga, iznenađujućega, a oslanja se samo na proračunljive zakonitosti, ostaje prekratka, zapravo - nepotpuna. Fra Bono se u tom kontekstu poziva na misao Teilharda de Chardina koji je rekao da su: „tri stvari za budućnost svijeta bitne na kraju ovoga, našeg tisućljeća; tehnika, da riješimo probleme sve većeg broja ljudi, njihove prehrane i životnih potreba; altruizam, tj. sposobnost da vidimo druge kraj sebe i da to postane načinom života (altruizam liberalističke etike, neki kažu protestantske, išao je za naglašenim individualizmom u čemu se nije mnogo mislilo na drugoga) – problem je dakle altruizam i on se mora ugraditi u političke probleme; kontemplacija – nastojanje da promatramo stvari u svjetlu Božje volje, Božjega nauma, u svjetlu providnosti(...)"³

² Bono Zvonimir ŠAGI, *Izazovi otvorenih vrata, kršćansko promišljanje trenutka*, 154. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.,

³ *Isto*, 53.

Za sretniju budućnost treba njegovati duhovnost koja se temelji na vrednotama slobode, istine i pravde. U tome fra Bono prepoznaje bitnu zadaću i poslanje kršćana i zajednice Crkve. Crkva "naviješta buduće, bolje, a ne brani postojeće. Postojeće kritizira u vidu onoga što naviješta. Poslana je i grješnicima s istim nalogom budućega, da im navijesti oslobođenje, a to znači prije svega oslobođenje od stanja grijeha i poroka.⁴ Tako budućnost nije nešto što nas jednostavno susreće – ona je ono što svako pojedini od nas danomice stvara svojim djelovanjem ili nedjelovanjem, u čemu je odgovoran ali i nešto u čemu se nada.

2. "KRŠĆANSKI HUMANIZAM" U MISLIMA FRA BONE ŠAGIJA

Kada govori o budućnosti onda prije svega fra Bono pretpostavlja duhovnost utemeljenu na vjeri u živoga Boga. Tu njegov govor želi biti proročki, a polazi od naviještanja živoga Boga, Boga "ljubavi, bratstva, razumijevanja, Boga istinskog oslobođenja čovjeka, Boga s kojim možemo graditi bolji ljudski svijet".⁵ Želimo li prema tome postaviti temelje za bolju budućnost kako pojedinaca tako i cijeloga društva, potrebno je izgrađivati čovjeka i društvo autentičnoga, integralnoga, kršćanskoga humanizma sa svim njegovim zahtjevima utemeljenim na naviještanju i svjedočenju Evanđelja.

Kad se uz humanizam upotrebljava pridjev "kršćanski", time se za fra Bonu ne žele diskreditirati druge oblike humanizama, nego samo konkretizirati i jasno definirati jednu važnu osobujnost ili značajku humanizma. Iako je "kršćanski humanizam" konkretan način shvaćanja (hermeneutika) svijeta (svjetonazor), to se on nikada ne smije shvatiti kao model jednog političko-društvenog sustava, koji bi se morao oživotvoriti u konkretnim povijesnim uvjetima.

Kao sustavno tumačenje svijeta i društvenih pojava "kršćanski humanizam" se razvio - s jedne strane - kao posljedica promjena u teološkim razmišljanjima u 19. i 20. stoljeću, kada je prvo u protestantskoj, a poslije i u katoličkoj teologiji čovjek zauzeo središnje mjesto, a - s druge strane - kao odgovor francuskih mislilaca kršćanskoga podrijetla, koji su se htjeli suprotstaviti različitim verzijama "humanizama" poslije Prvoga i Drugoga svjetskoga rata. Osobito bi tu trebalo spomenuti zasluge J. Maritaina, čije je misli papa Pavao VI. preuzeo i nekoliko puta izravno koristio u svojoj koncepciji "integralnog humanizma" najočitije u svojoj enciklici "Populorum progressio".

⁴ Bono Zvonimir ŠAGI, *Sa svjetiljkom vjere u društvenoj zbilji. Promišljanja sadašnjeg crkvenog trenutka*, 120. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007.

⁵ Bono Zvonimir ŠAGI, *Laici i svjetovna dimenzija Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995., 250.

Već sam govor o "humanizmu" u naše se doba može činiti višestruko upitnim i nerealnim. Za neke bi humanizam (pogotovo kršćanski humanizam) bio jedno od najviših civilizacijskih dostignuća, a za druge je on pitanje naivnih hipoteza, fantaziranja, potpune utopije; i to ne posve bez razloga: s obzirom na strahote koje je čovječanstvo proživjelo u prošleme stoljeću, u kojemu je humanizam praktički doživio duboke poraze i izdaje, kao i s obzirom na prijeteće stanje u kojem se ljudski rod nalazi na početku 21. stoljeća, kako još vjerovati u ozbiljne score izgleda jednog bratskijeg i humanijeg svijeta? Mogućnost humanizma svodi se u konačnici na potragu za odgovorom na pitanje: kako danas sačuvati dostojanstvo i najveću vrijednost svih vrijednosti – ljudsku osobu? Zato istinski (kršćanski) humanizam "podupire i promovira sve ono što se odnosi na osobu, što osobi daje da se može rascvjetati. Zauzima se, dakle, za društvo ljudskih osoba".⁶

Snaga i motor "kršćanskoga" humanizma je najviša i vrhovna poruka Evanđelja: ljubav prema čovjeku.⁷ Da bi to bio "kršćanski" humanizam mora obuhvatiti sve u čovjeku i svakog čovjeka, osobito "onoga drugoga", različitoga, slabijega, ugroženoga i meni možda čak posve stranoga. Jer, kada se humanizam ne bi ticao čitava čovjeka ili kad bi se pak ticao samo nekih, a ne svih ljudskih bića, ne bi bio nikakav humanizam, a najmanje pak "integralni", "sveopći" ("kršćanski") humanizam. To je u prošlosti bilo do određene mjere tako s idealističkim i materijalističkim humanizmima marksističkoga tipa, u kojima je - priznaje fra Bono - bilo i nekih djelomično pozitivnih elemenata, ali i zanemarivanja sveukupnosti čovjeka. Zato svrha "kršćanskoga humanizma" nije izgradnja nekog savršenog kršćanskog društva ili društvenoga ili političkoga poretka, ili stvaranje posebne, kršćanske elite i kulture, nego stvaranje humanijega svijeta, gdje će svi ljudi živjeti čovjeka dostojan život u slobodi i razumijevanju.

3. KRŠĆANSKI HUMANIZAM – BITNA I TRAJNA ODGOVORNOST ZA SVIJET

"Kršćanski humanizam" bi prema fra Boni trebao postati podloga svake politike, ali i svih stremjenja koje danas treba shvatiti kao procese globalizacije odgovorno zauzete za izgradnju ljudskijeg svijeta, svijeta dostojnoga čovjeka. "Kad kažemo da nam je potrebna nova svijest odgovornosti, mislimo na odgovornost koja izvire iz osobnog etičkog stava, iz savjesti, i ima apsolutnu kategoričku vrijednost, te na odgovornost koja izvire iz sustava društvenih odnosa. Kao vjernici kažemo: odgovornost pred Bogom i ljudima.

⁶ Bono Zvonimir ŠAGI, *Izazovi otvorenih vrata, kršćansko promišljanje trenutka*, 46. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.

⁷ Jacques MARITAIN, *Cjeloviti humanizam*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1989., 12-13.

U tome smislu mogli bismo jedno nazvati etikom/etičnošću, a drugo društvenim moralom. Etika, čovjekova etičnost transcendentalna je, apsolutna, vrijedi u svim situacijama i u svim epohama, a društveni je moral relativan, ovisi o kulturi, dominantnom društvenom, ideološkom sustavu (građanski, kapitalistički, socijalistički/komunistički itd.). Ne treba ni spominjati koliko je važno da čovjekova etičnost bude u osnovici svakoga društvenog morala. U nas je kroz više desetljeća svaki govor o transcendenciji bio proskribiran kao nazadan, stvarao se tzv. socijalistički moral koji je ostao više-manje na razini političke fraze. Praksa koju je usmjeravala socijalistička ideologija proizvodila je labilan moralni stav, izražen popularnim sloganom 'Snađi se!'. Politička podobnost progutala je u praksi svaku moralnu kvalifikaciju, premda se inače, uz političku, povezivala i moralna podobnost. Moral je bio poistovjećen s aktualnom politikom što su je kreirali partijski komiteti. Mito i korupcija vezani uz objavljivanje javnih poslova i nosioce javnih ovlaštenja postale su prihvaćene kao nešto normalno. Odnos prema radu, sredstvima za rad, društvenoj imovini (kao ničijoj), brizi za opće dobro, socijalnoj skrbi itd. u kolektivističkoj praksi nije nikad postao, predmet morala, potpuno je ispao iz obzora osobnog etičkog stava. Ljudi se postali neosjetljivi. Sav tzv. socijalistički radni moral bez oslonca u osobnoj etičnosti pojedinih osoba svodio se na igru snalaženja u raspodjeli plaća i djelatnosti 'u fušu'. Sve je to već tako duboko ušlo u ljude da to nije moguće promijeniti samim strukturnim promjenama, premda su one nužni početak. Moralna obnova zahtjeva promišljanje aktualnog društvenog moralnog standarda na osobnoj razini, koliko je on zasjenio ili možda čak zamijenio pravi etički osjećaj koji mora resiti svaku pojedinu ljudsku osobu. Zajedno s izlaskom iz jednoulmlja valja nam izaći i iz duhovnog kolektivizma i iz morala koji je on producirao. Vratimo se na osobnu etičnost, transcendentnu i apsolutnu".⁸

"Kršćanski humanizam" kao autentična etika u kojoj se poštuje svakoga čovjeka i sve u čovjeku, nije nipošto u nesuglasju s poštovanjem svakoga naroda i nacije, s normalnim i prirodnim domoljubljem i rodoljubljem. Ljubav prema vlastitom narodu, jeziku, kulturi i sredini, državi i zemlji, njegovanje svih suvremenih vrednota, ali i povijesnih tradicija, zauzimanje za sve bitne plodove, što su se tijekom povijesti nakupili postavši zajednički poklad, te njegovanje vlastitih narodnih bogatstava nisu nipošto nespojivi s humanizmom koji im je, naprotiv, "globalizacijski" temelj.

Nema višega i uznositijega cilja politike od onoga da bude humanistička, potpuno u službi čovjeka i naroda. Zato istinski humanizam politiku ne umanjuje nego je uzdiže i oplemenjuje. Humanistička je samo ona politika koja vlada tako da bi što bolje služila ili koja što manje vlada da bi što više služila. To je njezin konkretni povijesni zadatak prema kojem mora i kratkoročno i dugoročno težiti.

⁸ Bono Zvonimir ŠAGI, *Izazovi otvorenih vrata, kršćansko promišljanje trenutka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993., 66-67.

Humanizam budućnosti u ovo globalno vrijeme trebalo bi iznad svega graditi na praktičnom te-melju, na susretu, suradnji, suživotu i ljudskoj solidarnosti na svim razinama. Potrebno je ponaj-prije u bratu čovjeku otkriti i priznati suputnika i supatnika. Trpljenje i stradanje čovjeka ono su u čemu mu treba najviše pomoći, da bi patnje i stradanja bilo što manje. A to znači, među ostalim, ponajprije težiti k miru i razumijevanju među svim ljudima, graditi na svim razinama, osobnim i skupnim, mostove dijaloga i suradnje, a uz njih tek i višu duhovnu vertikalnu, duhovne vrijednosti.

U uvjetima globalizacije sudaraju se različiti sustavi vrijednosti. U tom vremenu Crkva treba postati utočište čovjeka u duhovnim vrednotama.⁹ Ona se nužno mora udaljiti, ograditi od svih politika podjela i pompoznosti. Mora uložiti golemu energiju u kristaliziranje pravog vjerničkog, duhovnog zajedništva. Pojedinač, čovjek, mora u njoj ponovno otkriti njezino središte. A to središte jest Trojedini Bog i prisutnost Duha Svetoga sve do kraja svijeta.

4. DIJALOG - BITNI ELEMENT BUDUĆNOSTI

U pluralističkom svijetu u kojemu živimo "kršćanski humanizam", kako ga je predstavljao fra Bono, promiče dijalog na različitim razinama. Dijalog je, naime, jedan od najprikladnijih načina izgradnje ljudskijeg društva, u kojem bi miran suživot bio utemeljen na solidarnosti i poštivanju pozitivnih vrijednosti i osebnosti svakoga člana ili skupine danoga društva. "Riječ dijalog je općenito, možemo reći" – piše fra Bono – "postala posebno nosivom, čak najjasnijim simbolom Drugoga vatikanskoga koncila (1962.-1965.). Proizašla je iz spoznaje da Crkva mora izaći iz svoje zatvorenosti i obrambenog stava, pa sukladno tome i sustava, te obnoviti svoje vidljivo lice prema slici koju je sam Krist imao o njoj, i da mora uspostaviti odnos sa svom zajednicom čovječanstva. Dijalog je shvaćen kao put i metoda četverostrukog otvaranja Crkve: Kristu, odnosno evanđelju – svojem izvoru; svojim članovima u zajednici; svim kršćanima gradeći kršćansko zajedništvo; svim suvremenim ljudima".¹⁰

U mnogim svojim istupima fra Bono je isticao da je Drugi vatikanski koncil prihvatio načelo dijaloga kao jedan od najvažnijih temelja suživota u pluralističkom

⁹ Ivan SUPIČIĆ, "Crkva i humanije društvo", *Crkva i zdravo društvo*. Zbornik radova s znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 20. i 21. studenoga 1998., Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, gl. ur. Anto MIŠIĆ, Zagreb, 1999., 20-21.

¹⁰ Bono Zvonimir ŠAGI, *Sa svjetiljkom vjere u društvenoj zbilji. Promišljanja sadašnjeg crkvenog trenutka*, 298.

svijetu različitih religija, društvenih vrednota, grupacija i svjetonazora. Da je dijalog dijalog i te kako važan u ovom svijetu, kazuje i to da su na apokaliptičku i katastrofalnu predodžbu kraja povijesti i sukoba civilizacija i kultura kao izvora budućih svjetskih kataklizama s više strana stigli pozitivni odgovori i reakcije, koje su izrazile duboku nadu, da je čovjek i te kako kadar stvarati svoju povijest i u inter-kulturalnom i inter-religijskom i inter-konfesionalnom dijalogu. Taj dijalog stvara temelje mirne koegzistencije svih kultura i naroda. „Da bi Crkva mogla što bolje i vjernije izvršavati svoje poslovanje u neposrednoj društvenoj sredini“ – piše fra Bono – "potrebno je da odgaja svoje članove za dijalog, suodgovornost i solidarnost".¹¹

U suvremenome svijetu - zbog svega što je u zahuktalom procesu globalizacije postignuto na polju znanosti, tehnologije, gospodarstva - za budućnost je prema fra Boni važno doseći i "etički konsenzus" – prije svega oko zajedničkih vrednota. Riječ je o idealima "kršćanskoga humanizma": o dostojanstvu ljudske osobe, slobodi, pravdi, ljubavi i miru među ljudima i narodima.

5. ZAKLJUČAK

U vremenu u kojem rastući horizontalizam zapadne civilizacije reducira ljudsko obzorje na sociološko i materijalno predstavljajući ih najvišim čovjekovim dosegom u slobodi, demokraciji, uživanju ljudskih prava, materijalnom komforu konsumerizma, a liberalizam uvjeravajući čovjeka da je on sam, individualno, vrhovni sudac svojih vlastitih djela i postupaka fra Bono gradi i proročki poziva na "kršćanski humanizam" zajedništva.

Ako nam suvremeni futurolozi nalažu da gradimo novog "homo humanusa", onda to za nas kršćane zapravo znači: graditi čovjeka kršćanina koji je u Kristu "novo stvorenje". Pritom treba voditi računa o tome kako etička odgovornost i suodgovornost nadmašuju sve ljudske dogovore.

Hoćemo li postaviti temelje za bolju budućnost i pojedinaca i cijelog društva, osobito svojega naroda, potrebno je izgrađivati čovjeka i društvo humanizma sa svim njegovim zahtjevima utemeljenim na vrednotama Evanđelja. To je humanizam usmjeren prema budućnosti, konačno prema vječnosti, ali u svijesti da se ta budućnost mora graditi i već zapravo za-počinje ovdje i sada a nastoji se razvijati i štiti sve ljudske pozitivnosti oplemenjene evanđeoskim pokladom. U njemu "etička odgovornost i suodgovornost nadmašuje sve druge dogovore".¹²

¹¹ Bono Zvonimir ŠAGI, *Prag na trag. Četrdeset godina Drugog vatikanskog koncila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006., 31.

¹² Bono Zvonimir ŠAGI, *Da sol ne obljutavi. Kršćanski pristup društvenim problemima*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., 35.

Humanizam ima jednog – možda i najljućega – protivnika u suvremenosti: to je nihilizam koji se predstavlja kao egoizam ili očaj. Treba se bojati da je prolaz kroz nihilizam odlučujuća odskočna daska u vjerski i politički fundamentalizam. Iz dubokog očaja raste sumanuta fantazija svemoći.

Usmjerenost prema budućnosti, koja uvijek mora biti realistička, a ne samo utopistička i fantastična, temelji se posebno na vjeri u Kristovo i naše osobno uskrsnuće kao temelju svake budućnosti. Ona se ostvaruje u ljubavi i pravdi.¹³

Ljubav je ona najveća pozitivnost kršćanskog opredjeljenja i pogleda na svijet, na čovjeka i na njegovu budućnost. Ona je cilj, a ne sredstvo. A ljubav je prema čovjeku doista ljubav samo kad ljubi čovjeka radi njega samoga, njegove sreće i dobra. Bez ikakvih primisli, poštujući čovjeka i njegovu slobodu savjesti i opredjeljenje, kršćani bi trebali ljubiti druge ljude, ne zato da ih obraćaju na svoju vjeru. Fra Bono bi rekao da je ružno čuti, kako neki kažu, da su ponosni zato što su kršćani. Kršćanin može i smije biti za ono što jest samo Bogu zahvalan te pred Njim i pred drugim ljudima ponizan.

Jedino iskrena ljubav prema bratu čovjeku, bez ikakvih očekivanja, traženja, uvjeta i pretenzija; jedino ponizan i nadasve ljubazan, čovječan i prijateljski pristup drugome, dostojan je onima koji se nazivaju kršćanima. Upravo onako kako je to svojim životom, svojom duhovnošću, poniznošću i skromnošću pokazao i fra Bono u "otvorenosti istini i dijalognosti puta do nje".¹⁴ To je, zasigurno, istinski put u sretniju budućnost.

LITERATURA

- 1/ Jim HERRICK, *Humanism: An Introduction*, Prometheus, New York, 2005.
- 2/ Matthias HORX, *Das Megatrend Prinzip. Wie die Welt von morgen entsteht*, Deutsche Verlags-Anstalt, München, 2011.
- 3/ Mathias HORX, *15½ Regeln für die Zukunft. Anleitung zum visionären Leben*, Econ Verlag, Berlin, 2019.
- 4/ David E. KLEMM, William SCHWEIKER, *Religion and the Human Future. An Essay on Theological Humanism*, Blackwell, Oxford, 2008.
- 5/ Stephen LAW, *Humanism: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford, 2011.
- 6/ Jacques MARITAIN, *Cjeloviti humanizam*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1989.

¹³ Isto.

¹⁴ Isto, 55.

- 7/ Odo MARQUARD, *Zukunft braucht Herkunft. Philosophische Essays, Mit einem Nachwort vom Franz Josef Wetz*, Reclam, Stuttgart, 2020.
- 8/ Patrick SOOKHDEO, *The New Civic Religion: Humanism and the Future Christianity*, Isaac Publishing, McLean Virginia, 2016.
- 9/ Ivan SUPIČIĆ, „Crkva i humanije društvo“, *Crkva i zdravo društvo*. Zbornik radova međunarodnog znanstvenog simpozija održanog u Zagrebu 20. i 21. studenoga 1998., Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, gl. ur. Anto MIŠIĆ, Zagreb, 1999., 17-35.
- 10/ Bono Zvonimir ŠAGI, *Izazovi otvorenih vrata, kršćansko promišljanje trenutka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.
- 11/ Bono Zvonimir ŠAGI, *Laici i svjetovna dimenzija Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995.
- 12/ Bono Zvonimir ŠAGI, *Sa svjetiljkom vjere u društvenoj zbilji. Promišljanja sadašnjeg crkvenog trenutka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999.
- 13/ Bono Zvonimir ŠAGI, *Da sol ne obljutavi. Kršćanski pristup društvenim problemima*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999.
- 14/ Bono Zvonimir ŠAGI, *Prag na trag. Četrdeset godina Drugog vatikanskog koncila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006.
- 15/ Bono Zvonimir ŠAGI, *Molitva i misli mira u vrijeme rata. Homilije u dane molitve za mir i domovinu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007.
- 16/ Marijan VALKOVIĆ (ur.), *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991.
- 17/ Jens ZIMMERMANN (ed.), *Re-Envisioning Christian Humanism*, Oxford University Press, Oxford, 2017.

SUMMARY

THE FUTURE AND GLOBAL VALUES.

FR. BONO Z. ŠAGI ADVOCATOR AND PROMOTER OF "CHRISTIAN HUMANISM"

The perspective of the future that overlooks the dimension of the free, the new, the surprising, and relies only on calculable laws, remains too short, in fact - incomplete. In the modern world - because of everything that has been achieved in the rapid process of globalization in the fields of science, technology, economy - for the future, according to Fr Bono Šagi it is imperative to reach an "ethical consensus" - firstly for the common values above all. These are the ideals of "Christian humanism": dignity of the human person, freedom, justice, peace and love among people and nations.

Key Words: globalization; Christian humanism; ethics; global values.